

FANTASTICKÁ DATA VE VEŘEJNÉ POLITICE A JAK JE VYUŽÍT

EVA M. HEJZLAROVÁ,
MAGDALENA MOURALOVÁ,
MARTINA ŠTĚPÁNKOVÁ ŠTÝBROVÁ
(EDITORKY)

STUDIJNÍ TEXTY

Fantastická data ve veřejné politice a jak je využít

Eva M. Hejzlarová, Magdalena Mouralová, Martina Štěpánková Štýbrová
(editorky)

Recenzovali

Mgr. Karel Čada, Ph.D.

doc. Mgr. Katarína Staroňová, Ph.D.

Autoři: Olga Angelovská, Tomáš Barták, Iva Brabcová, Tereza Divíšek, Karolína Dobiášová, Jakub Drápal, Patricia Frericks, Martin Gurín, Vít Havelka, Eva M. Hejzlarová, Julia Höppner, Jana Horová, Ema Hřešanová, Jan Chmel, Jakub Iran, Petra Jansa, Marie Jelínková, Veronika Kandusová, Lydie Kárníková, Alexandr Kasal, Vendula Kolařík Mezeiová, Dana Lipová, Magdalena Mouralová, Natálie Nývltová, Jan Skalík, Simona Smrčková, Martina Štěpánková Štýbrová, Lucie Trlifajová, Michaela Veselá Hiekischová, Arnošt Veselý, Ludmila Władyniak

**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU

**Národní
plán
obnovy**

MSMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Publikace byla vydána za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Národního plánu obnovy v rámci projektu Transformace pro VŠ na UK (reg. č. NPO_UK_MSMT-16602/2022).

Vydala Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum

Praha 2023

Edice Studijní texty, 77. svazek / řídí Helena Kubátová, Alena Miltová a Jiří Ryba

Redakce Alena Miltová

Ilustrace Tereza Jablonská

Grafická úprava a obálka studio Designiq

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2023

© Olga Angelovská, Tomáš Barták, Iva Brabcová, Tereza Divíšek, Karolína Dobiášová, Jakub Drápal, Patricia Frericks, Martin Gurín, Vít Havelka, Eva M. Hejzlarová, Julia Höppner, Jana Horová, Ema Hřešanová, Jan Chmel, Jakub Iran, Petra Jansa, Marie Jelínková, Veronika Kandusová, Lydie Kárníková, Alexandr Kasal, Vendula Kolařík Mezeiová, Dana Lipová, Magdalena Mouralová, Natálie Nývltová, Jan Skalík, Simona Smrčková, Martina Štěpánková Štýbrová, Lucie Trlifajová, Michaela Veselá Hiekischová, Arnošt Veselý, Ludmila Władyniak, 2023

Illustrations © Tereza Jablonská, 2023

ISBN 978-80-246-5561-1

ISBN 978-80-246-5593-2 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Od roku 2021 součást Nakladatelství Karolinum

OBSAH

Poděkování	13
Úvod	17
EVA M. HEJZLAROVÁ, MAGDALENA MOURALOVÁ	
Návod na čtení pro (začínající) výzkumníky	23
Návod na využití knihy pro vyučující	36
ČÁST 1	
DATA VZEŠLÁ Z INTERAKCE S KONKRÉTNÍMI LIDMI	55
Kapitola 1	
Zkoumání aktérů ve veřejněpolitickém výzkumu	57
EVA M. HEJZLAROVÁ, TEREZA DIVÍŠEK, MARTINA ŠTĚPÁNKOVÁ ŠTÝBROVÁ, LUCIE TRLIFAJOVÁ, LUDMIŁA WŁADYNIAK	
1.1 Kdo je ve veřejné politice aktér?	58
1.2 Možnosti výzkumného uchopení aktérů ve veřejné politice	62
1.3 Etika výzkumu s aktéry ve veřejné politice	69
1.4 Příklady výzkumu s aktéry ve veřejné politice	71
1.4.1 <i>Příklad využití fotoelicitace ve fokusních skupinách s lidmi ohroženými sociálním vyloučením (LUDMIŁA WŁADYNIAK, LUCIE TRLIFAJOVÁ)</i>	72
1.4.2 <i>Příklad využití etnografie v ordinacích dětských lékařů v souvislosti s očkováním (TEREZA DIVÍŠEK)</i>	80
1.4.3 <i>Příklad využití „deníkových“ záznamů při výzkumu rodičů dětí nastupujících do mateřské školy (EVA M. HEJZLAROVÁ)</i>	85
1.4.4 <i>Příklad využití expertních rozhovorů při zlepšování protikorupční odolnosti prostředí evropských fondů (MARTINA ŠTĚPÁNKOVÁ ŠTÝBROVÁ)</i>	89
1.5 Závěr	95

ČÁST 2	
ADMINISTRATIVNÍ DATA	105
Kapitola 2	
Veřejněpolitické dokumenty v Česku	108
EVA M. HEJZLAROVÁ, MARIE JELÍNKOVÁ, SIMONA SMRČKOVÁ	
2.1	Výhody, úskalí a etické aspekty výzkumné práce s veřejněpolitickými dokumenty 109
2.2	Typy veřejněpolitických dokumentů 110
2.3	Možnosti výzkumného přístupu k veřejněpolitickým dokumentům 114
2.4	Příklady využití veřejněpolitických dokumentů ve výzkumu 115
2.4.1	<i>Příklad analýzy strategických dokumentů v oblasti lokální integrační politiky migrantů (MARIE JELÍNKOVÁ)</i> 116
2.4.2	<i>Příklad využití evaluačních zpráv ve veřejněpolitickém výzkumu (SIMONA SMRČKOVÁ)</i> 120
2.5	Závěr 127
Kapitola 3	
Legislativní dokumenty ve veřejněpolitickém výzkumu	132
JAN CHMEL, EVA M. HEJZLAROVÁ	
3.1	Právní prameny a dokumenty 133
3.2	Kde vyhledávat právní prameny a dokumenty? 143
3.3	Příklady využití dat o právní úpravě a o legislativním procesu 150
3.3.1	<i>Příklad analýzy reflexe judikatury Ústavního soudu v parlamentních debatách (JAN CHMEL)</i> 150
3.3.2	<i>Příklad analýzy legislativy týkající se samoživitelek (EVA M. HEJZLAROVÁ)</i> 153
3.4	Závěr 157
Kapitola 4	
Rozsudky a správní rozhodnutí ve veřejněpolitickém výzkumu	164
VENDULA KOLAŘÍK MEZEIOVÁ, JAKUB DRÁPAL, EVA M. HEJZLAROVÁ	
4.1	Jak vnímat rozhodnutí soudů a správních orgánů v kontextu? 165
4.2	Kdo a co vydává? 170
4.3	Vlastnosti rozhodnutí 175

4.4	Struktura a obsah rozhodnutí a související etické aspekty	179
4.5	Příklady	186
4.5.1	<i>Příklad využití soudních rozsudků souvisejících s domácími porody (EVA M. HEJZLAROVÁ, VENDULA KOLAŘÍK MEZEIOVÁ)</i>	186
4.5.2	<i>Příklad obsahové analýzy odůvodnění trestů (ROZHOVOR VENDULY KOLAŘÍK MEZEIOVÉ S JAKUBEM DRÁPALEM)</i>	194
4.6	Závěr	202

Kapitola 5

Veřejněpolitické dokumenty Evropské unie	209
VÍT HAVELKA, VERONIKA KANDUSOVÁ	

5.1	Komparativní výzkum	210
5.2	Pravomoci Evropské unie a principy fungování	212
5.3	Evropské instituce	214
5.4	Legislativní proces	218
5.5	Příklady výzkumného využití veřejněpolitických dokumentů EU	220
5.5.1	<i>Příklad sladování rodinného a pracovního života v dokumentech Evropské unie (VERONIKA KANDUSOVÁ)</i>	221
5.5.2	<i>Příklad vlivu Evropské komise na přijetí služebního zákona v Česku (VÍT HAVELKA)</i>	225
5.6	Závěr	229

Kapitola 6

Sběr dat prostřednictvím zákona o svobodném přístupu k informacím ve veřejněpolitickém výzkumu	235
JAKUB IRAN, DANA LIPOVÁ, EVA M. HEJZLAROVÁ	

6.1	Výhody a rizika sběru dat na základě zákona o svobodném přístupu k informacím	236
6.2	Poskytování informací na základě zákona o přístupu k informacím	238
6.3	Příklady získávání informací na základě zákona o svobodném přístupu k informacím z praxe	247
6.3.1	<i>Příklad dopadů pandemie na péči o děti se zdravotním postižením (DANA LIPOVÁ)</i>	247
6.3.2	<i>Příklad finančního příspěvku fyzickým osobám v samostatné působnosti obcí (EVA M. HEJZLAROVÁ)</i>	249
6.4	Závěr	252

ČÁST 3	
DATA Z MEDIÁLNÍHO PROSTORU	259
Kapitola 7	
Mediální výstupy ve veřejněpolitickém výzkumu	261
EVA M. HEJZLAROVÁ, MAGDALENA MOURALOVÁ, OLGA ANGELOVSKÁ	
7.1 Co jsou mediální výstupy a možnosti práce s nimi	262
7.2 Jak se dostat k mediálním výstupům	266
7.3 Média a veřejná politika	267
7.4 Možnosti jednoduché analýzy mediálních výstupů	269
7.5 Příklady využití mediální analýzy ve veřejněpolitickém zkoumání	271
7.5.1 <i>Příklad analýzy mediálního obsahu na případu inkluze ve vzdělávání (MAGDALENA MOURALOVÁ)</i>	271
7.5.2 <i>Příklad mediální analýzy v oblasti zdravotní politiky (OLGA ANGELOVSKÁ)</i>	280
7.6 Závěr	286
Kapitola 8	
Sociální média jako zdroj dat pro veřejněpolitický výzkum	292
MAGDALENA MOURALOVÁ, EMA HREŠANOVÁ, EVA M. HEJZLAROVÁ	
8.1 Využití sociálních médií pro veřejněpolitický výzkum	293
8.2 Specifika různých platforem a nástroje pro jejich zkoumání	298
8.3 Specifika výzkumného využití dat ze sociálních médií	302
8.4 Příklady výzkumu využívajícího data z digitálního prostoru	307
8.4.1 <i>Příklad využití facebookové skupiny Učitelé+ při výzkumu prožívání pandemie covidu-19 pečujícími učitelkami (MAGDALENA MOURALOVÁ)</i>	307
8.4.2 <i>Příklad využívání digitálního terénu při výzkumu porodnického aktivismu (EMA HREŠANOVÁ)</i>	313
8.5 Závěr	315
Kapitola 9	
Kvantitativní a kvalitativní obsahová analýza	321
PETRA JANSA	
9.1 Obsahová analýza jako metoda	321
9.2 Kvantitativní obsahová analýza	323

9.3	Kvalitativní obsahová analýza	330
9.4	Srovnání kvantitativní a kvalitativní obsahové analýzy	336
9.5	Příklad využití obsahové analýzy	338
	9.5.1 <i>Příklad použití obsahové analýzy v rámci případové studie mediálního obrazu identity města a vlivu festivalu Colours of Ostrava na něj (PETRA JANSA)</i>	338
9.6	Závěr	345
Kapitola 10		
Mediální data a kritická analýza diskurzu		352
LYDIE KÁRNÍKOVÁ		
10.1	Kritická analýza diskurzu: intelektuální zdroje a klíčové pojmy	353
10.2	Kritická analýza diskurzu a mediální diskurz	357
10.3	Nástroje kritické analýzy diskurzu: rozbor argumentace a diskurzivní strategie	359
10.4	Příklad využití kritické analýzy diskurzu	364
	10.4.1 <i>Příklad využití kritické analýzy diskurzu: Postsocialistické pohledy na odstraňování uličních názvů z období socialismu (LYDIE KÁRNÍKOVÁ)</i>	364
10.5	Závěr	371
ČÁST 4		
DATA Z PROSTŘEDÍ VÝZKUMU		383
Kapitola 11		
Sekundární analýza existujících dat		385
MAGDALENA MOURALOVÁ, JAN SKALÍK		
11.1	Přednosti sekundární analýzy dat	388
11.2	Úskalí sekundárního využívání dat	389
11.3	Přístup k datům	391
11.4	Na co si dát pozor při sekundární analýze dat	394
11.5	Příklady využití sekundární analýzy dat ve veřejněpolitickém výzkumu	395
	11.5.1 <i>Příklad sekundární analýzy dat: Postoje učitelů k vnější diferenciaci (MAGDALENA MOURALOVÁ)</i>	395
	11.5.2 <i>Příklad sekundární analýzy dat: Co má vliv na hlasování o životním prostředí (JAN SKALÍK)</i>	403
11.6	Shrnutí a závěr	407

Kapitola 12	
Systematická rešerše	414
ALEXANDR KASAL, JANA HOROVÁ, IVA BRABCOVÁ	
12.1	Typy systematických rešerší 416
12.2	Metodologie 417
12.3	Příklady aplikace metody systematické rešerše 424
12.3.1	<i>Příklad systematické rešerše efektivních intervencí prevence sebevražedného jednání jako podklad pro národní akční plán prevence sebevražd (ALEXANDR KASAL)</i> 424
12.3.2	<i>Příklad podpory neformální péče v celosvětovém kontextu (JANA HOROVÁ, IVA BRABCOVÁ)</i> 428
12.4	Závěr 433
ČÁST 5	
DALŠÍ FANTASTICKÉ PŘÍSTUPY K DATŮM A JEJICH ZPRACOVÁNÍ	441
Kapitola 13	
Práce se zahraniční praxí při zkoumání veřejných politik	443
MAGDALENA MOURALOVÁ, NATÁLIE NÝVLTOVÁ, TOMÁŠ BARTÁK, KAROLÍNA DOBIÁŠOVÁ	
13.1	Komparativní výzkum 444
13.2	Výzkum dobré praxe 448
13.3	Příklady práce se zahraniční zkušeností 449
13.3.1	<i>Příklad komparace politiky sociálních služeb pro seniory v České a Slovenské republice (KAROLÍNA DOBIÁŠOVÁ)</i> 450
13.3.2	<i>Příklad politiky poskytující individualizovanou péči osobám se zdravotním postižením (TOMÁŠ BARTÁK, NATÁLIE NÝVLTOVÁ)</i> 458
13.4	Závěr 462
Kapitola 14	
Process tracing	469
MICHAELA VESELÁ HIEKISCHOVÁ, ARNOŠT VESELÝ	
14.1	Základní koncepty metody 471
14.2	Deskriptivní vs. explanační cíle 480

14.3	Použití metody process tracing v sedmi krocích: Příklad vzniku Úřadu práce ČR (MICHAELA VESELÁ HIEKISCHOVÁ)	481
14.4	Příklad uplatnění metody process tracing	490
14.4.1	Příklad využití process tracingu na příkladu vzniku Národní rady pro vzdělávání (ARNOŠT VESELÝ)	490
14.5	Závěr	494

Kapitola 15

Evoluce nové metody: institucionální analýza přerozdělování veřejných prostředků na příkladu rodiny 502

PATRICIA FRERICKS, MARTIN GURÍN, JULIA HÖPPNER

15.1	Krok první: state-of-the-art	502
15.2	Geneze a vývoj metodologického designu	508

O autorech 527

Dedikace 534

PODĚKOVÁNÍ

Na vzniku knihy *Fantastická data ve veřejné politice a jak je využít* má větší či menší zásluhy mnoho lidí, kterým bychom na tomto místě chtěly poděkovat. | 13

Na prvním místě děkujeme všem autorům a autorkám jednotlivých kapitol a příkladů za to, že do toho s námi šli, i když to obnášelo spoustu práce bez výhledu na finanční odměnu a uznatelný vědecký výstup. Moc rády jsme se propojily s kolegy a kolegyněmi z různých pracovišť napříč Fakultou sociálních věd UK, která tím pro nás ožila. Jsme vděčné také za možnost spolupráce s lidmi mimo FSV UK. Perspektivy jiných disciplín pro nás byly obohacující a společné hledání, vysvětlování a ladění toho, co je a není veřejná politika, činilo práci na knize dobrodružnější. Považujeme za fantastické, že se podařilo dát dohromady a udržet v chodu více než třicetihlavý autorský tým a moc si vážíme času, energie a zkušeností, které všichni zúčastnění do knihy vložili.

Rády bychom také poděkovaly kolegům a kolegyním (nejen) z Katedry veřejné a sociální politiky, kteří s námi o veřejné politice, jejím zkoumání a její výuce v posledních letech přemýšleli a diskutovali; zvláštní dík pak patří všem těm, kteří si byli ochotni přečíst a připomínkovat některé z textů v této knize. Jmenovitě uvádíme fantastické recenzenty – Katarínu Staroňovou a Karla Čadu –, kteří celý rukopis důkladně přečetli a jejichž postřehy a připomínky byly kvalifikované, užitečné a povzbuzující a knihu výrazně posunuly. Stejně tak patří velký dík redaktorce Aleně Miltové za pečlivé jazykové a formální korektury.

Děkujeme také sedmnácti studentům a studentkám kurzu *Dovednosti pro veřejnou politiku: editace a zpětná vazba*, kteří s námi v průběhu jara 2022 strávili tři dny četbou prvních verzí kapitol, připomínkováním textů a diskuzemi nad koncepcí knihy, která by bez nich určitě neměla v názvu přívlástek „fantastická“. Zvláštní dík patří Tomáši Bartákovi, Anně Cerhové a Jáchymu Neradovi za pomoc s editací

textů, kontrolou zdrojů a formální úpravou v rámci pomocné vědecké činnosti. Poděkování ale patří i dalším desítkám studentek a studentů (nejen) veřejné politiky a sociální politiky, které jsme za léta svého pedagogického působení provázely při výzkumu pro jejich bakalářské a diplomové práce a v rámci seminářů k psaní závěrečných prací a metodologických kurzů. Jejich potýkání se s metodologií nebylo vždy právě fantastické, ale právě tím se stalo impulzem pro vznik této knihy.

FANTASTICKÁ DATA

VE VEŘEJNÉ POLITICE A JAK JE VYUŽÍT

ÚVOD - PROČ JSME TO NAPSALI
A CO JSME TÍM CHTELY ŘÍCT

DATA VZEŠLA
Z INTERAKCE
S KONKRETNÍMI
LIDMI

① AKTÉŘI

DATA Z MEDIALNÍHO
PROSTORU

⑦ Z TRADIČNÍCH
MEDIÍ

⑧ Z SOCIÁLNÍCH
MEDIÍ

A JEJICH ANALÝZA

⑨ OBSAHOVÁ
ANALÝZA

⑩ DISKURZIVNÍ
ANALÝZA

ADMINISTRATIVNÍ
DATA

② ZE STRATEGIÍ
A KONCEPCIÍ

③ ZE ZÁKONŮ
A VYHLÁŠEK

④ ZE SOUDNÍCH
ROZHODNUTÍ

⑤ Z EVROPSKÝCH
DOKUMENTŮ

⑥ 106 - PRAVO NA
INFORMACE

DATA Z PROSTŘEDÍ
VÝZKUMU

⑪ DATA, KTERÁ
SEBRAL NĚKDO JINY

⑫ SYNTÉZA VÝZKUMŮ

DALŠÍ FANTASTICKÉ PŘÍSTUPY K DATŮM
A JEJICH ZPRACOVÁNÍ

⑬ JAK TO
DĚLAJÍ JINDE

⑭ PROČ A JAK
SE VĚCI STALY

⑮ KDYŽ NESTAČÍ
EXISTUJÍCÍ PŘÍSTUPY

ÚVOD

Eva M. Hejzlarová, Magdalena Mouralová

Pozornost věnovaná sociálněvědní metodologii v průběhu posledních | 17
dvou dekad značně zintenzivnila. Oblast politických věd a konkrétně
veřejné a sociální politiky není výjimkou. Na jedné straně to vyvolává
poptávku po publikacích, v nichž by byly zpracovány metody a přístu-
py, které výzkumníci a výzkumnice – zejména ti začínající – potřebují
pro svoje bádání. Na straně druhé to na autorské týmy metodologic-
kých publikací klade požadavek vymezit se vůči předchozímu, hledat
nové řezy a pohledy, aby jen neopakovaly to, co již bylo napsáno.

Když jsme přemýšlely,¹ jak o výzkumu veřejných politik psát,
kladly jsme si zejména následující otázky:

- **O čem vlastně psát**, tj. jakou zvolit logiku pro výběr konkrétních
témat?
- **Jak o těchto konkrétních tématech psát**, tj. jak je pojednat?

Při hledání odpovědí na ně se před námi postupně vynořovaly dva
hlavní principy: dialog s předchozími publikacemi a vstřícnost vůči
začínajícím výzkumníkům a výzkumnicím. Oba principy, které nás
při editování knihy vedly, nyní podrobněji popíšeme – jednak aby-
chom srozumitelně vysvětlily koncepci knihy a jednak abychom při-
spěly do diskuze o tom, jak zprostředkovávat zkušenosti s výzkumem
začínajícím badatelům a badatelkám.

Prvním principem je **dialog s dříve vydanými odbornými pub-
likacemi**. V nedávné minulosti vznikly v českém prostředí přinej-
ménším dvě dobré monografie, které do tématu společenskovedního
výzkumu přispěly uceleným uchopením daného tématu: *Kvalitativní*

¹ Autorský tandem této úvodní kapitoly je ženský, a proto používáme v 1. osobě
množného čísla koncovku přičestí -ly. Koncovku -li pak používáme tam, kde odkazu-
jeme k větší skupině lidí, typicky k celému autorskému kolektivu knihy nebo k celé
vědecké komunitě.

výzkum v pedagogických vědách (Švaříček a Šedová 2007) a *Metody výzkumu ve společenských vědách* (Novotná, Špaček a Štovičková Jantulová eds. 2019).

Výzkum o politice pak těží z vědění nashromážděného také v dalších publikacích zaměřených na dílčí či komplexnější perspektivy politických věd a veřejné politiky:

- *Současné metodologické otázky veřejné politiky* (2011) od editorského týmu Martin Nekola, Hana Geissler a Magdalena Mouralová;
- *Úvod do studia politiky* editovaný Miroslavem Novákem, který byl vydán v roce 2011 a dalších vydání se dočkal v letech 2019 a 2023;
- 18 | • *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* (2008) od kolektivu autorů a autorek pod vedením Petra Druláka, resp. kniha *Metodologie výzkumu politiky* editorů Víta Beneše a Petra Druláka (2019);
- *Analýza a tvorba veřejných politik: Přístupy, metody a praxe* (2007) napsaná pod vedením editorů Arnošta Veselého a Martina Nekoly;
- *Manuál prognostických metod* (2006) editovaný Martinem Potůčkem.

Na základě znalosti výše uvedených titulů jsme si uvědomily, že rozvíjet metodologickou diskuzi na témže půdorysu, jako to činí výše zmíněné publikace, tj. představovat jednotlivé momenty v rozhodování o metodologickém postupu, případně jednotlivé metody, znamená variovat na již dříve napsané a precizovat na úrovni, která nemusí být úplně sdělná a užitečná.

K rozhodnutí uchopit logiku naší knihy jinak přispěla i zkušenost, že výzkumné designy a analytické postupy nejsou ve vědecké a výzkumné produkci aplikovány v jednotné podobě, ale že se různě upravují, modifikují či kombinují a v řadě případů tak vznikají velmi originální výzkumné celky. Jejich množství a variabilita se nám v dané chvíli zdály jako hlavní překážka toho, proč snahu o jejich zachycení nevyužít jako klíč k nové publikaci – diverzita výzkumných postupů stále roste a nuancí, o kterých se vede diskuze, je stále více.

Při přemýšlení o knize jsme si dále uvědomily, že i přes těžkosti zmíněné v předchozích dvou odstavcích bychom chtěly nějaký pokus o další rozvinutí diskuze o výzkumu v politických vědách, resp. veřejné (a sociální) politice, podniknout, a to prostřednictvím česky psaných textů. Anglicky psaných odborných textů na nejrůznější – i velmi dílčí – témata je přehršel a je velmi těžké se v nich zorientovat, pokud člověk v dané oblasti nepůsobí dostatečně dlouho. České texty, a s nimi související ustavování českého názvosloví (byť možná ne zcela

důsledné), považujeme za podstatné zejména s ohledem na studenty a studentky vysokých škol.

Výsledkem dialogu s výše uvedenými publikacemi je tedy ujasnění, že na ně chceme navazovat. Toto navazování přitom probíhá na dvou úrovních. Jednak jsme zvolily takovou editorskou perspektivu, která vědění v uvedených metodologických monografiích doplňuje – zvolily jsme originální vhléd do výzkumu prostřednictvím dat a dále zpracováváme témata, která buď chybí, nebo jsou podle nás zpracována nedostatečně. A jednak podáváme v následující podkapitole **Návod na čtení pro (začínající) výzkumníky** přehled různých uzlových bodů výzkumu a jejich zpracování v nejrůznějších česky psaných knihách.

| 19

Tím se dostáváme k druhému klíčovému principu, který jsme formulovaly jako **vstřícnost vůči cílové skupině naší knihy**, tj. začínajícím výzkumníkům a výzkumnicím, zejména studentům a studentkám.

Přestože vznikají kvalitní metodologické monografie, je převládající postoj studujících k metodologii spíše rezervovaný. Podle našich zkušeností vnímají metodologii spíš jako minové pole, kde se vyplatí držet se osvědčených tras, než jako krajinu, kterou je zajímavé prozkoumávat. Příčiny tohoto stavu jsou pravděpodobně komplexnější (např. podoba výuky, setrvačnost) a určitě je nelze redukovat jen na způsob, jakým se píše a hovoří o metodách. Přesto je ale podle nás vhodné zvažovat (alespoň dílčí) vykročení z rámce dosud vydaných knih. Na základě našich zkušeností coby vyučujících jsme si dále uvědomovaly, že v diskuzi o možnostech výzkumu jsou kromě solidního základu velmi nosné i **konkrétní příklady**, které ostatně tvoří součást některých metodologických knih.² Tento posun od obecných shrnutí k důrazu na názornost ostatně považujeme za žádoucí i s ohledem na výzvy, které přináší vzdělávání stále více heterogenní skupiny vysokoškolských studujících a kterým jsme jako komunita čelili při výuce v pandemických podmínkách. Chceme-li dát svým (budoucím) kolegům a kolegyním co nejlepší podněty k jejich odbornému rozvoji, musíme více přemýšlet nad obsahem přímé a nepřímé výuky, a nutně i nad povahou podkladů, které studujícím dáváme ke čtení a přípravě na diskuze v hodinách.

2 V oblasti politických věd srov. Drulák a kol. (2008) a Nekola, Geissler a Mouralová ed. (2011), v obecně společenskovědní pak srov. Švaříček a Šedová (2007). Inspirativní je v tomto ohledu formát knihy autorského kolektivu Řiháček et al. (2013), v níž jsou popsány čtyři metody analýzy na jednom výzkumném problému.

Zejména poslední zmiňovaný důraz nás vedl k tomu, že jsme se rozhodly do jinak celkem tradičního procesu vzniku knihy zařadit také **studentskou zpětnou vazbu**. Se skupinou 17 studujících Fakulty sociální věd Univerzity Karlovy (většinu tvořili studující magisterského programu Veřejná a sociální politika, ale byli zde i studující z několika bakalářských programů) jsme v únoru a březnu 2022 strávili postupně tři celé dny pročítáním prvních verzí kapitol a jejich detailním připomínkováním. Studující označovali silná místa textu i ta slabá, kterým nerozuměli, hledali možnosti, jak změnit konkrétní formulace, aby byly jednoznačnější nebo aby se text lépe četl, sdíleli mezi sebou své dojmy o tom, jestli jim texty přinesly nové poznání a otevřely před nimi nové výzkumné možnosti. Díky této zpětné vazbě jsme získaly velmi důležitý uživatelský vhled a důrazy, které by nebylo možné nasimulovat nijak jinak, a jsme za to všem studentům a studentkám nesmírně vděčné.

Zpětnou vazbu jsme přitom nevyužily jen ke zlepšení konkrétních kapitol, ale i k obecnějšímu přemýšlení nad tím, jak se začínajícími výzkumníky a výzkumnicemi vlastně komunikovat.

Typická studentská zpětná vazba totiž kromě velmi trefných postřehů týkajících se uspořádání textu cílila na zjednodušování v podobě kratších vět a vysvětlování cizích slov. Nejprve jsme se nad těmito připomínkami trochu ošívaly, ale nakonec jsme je většinou zohlednily. Na jedné straně totiž považujeme situaci, kdy něčemu nerozumíme, za vcelku běžnou a v podstatě vítanou, protože náš nutí se rozvíjet. Na druhé straně jsme si uvědomily, že náš primární cíl je, aby studující textům a přeneseně principům výzkumu co nejvíce rozuměli už na první přečtení.³ Nestačí nám jen přibližné porozumění a orientace, ale rády bychom, aby studující získali co nejvíce jistoty. Po desítkách a stovkách hodin, které jsme jako vyučující strávily nad konzultacemi závěrečných prací i jako editorky této knihy nad studentskou zpětnou vazbou a texty samotnými, jsme čím dál více přesvědčeny, že začínající výzkumníky a výzkumnice máme provázet způsobem, který je přizpůsoben jejich potřebám. V sázce přitom není jen to, aby dokázali provést svůj vlastní výzkum pro potřeby bakalářské nebo diplomové práce. Jde i o to, aby principům společenskovědního výzkumu dokázali co nejvíce porozumět a vnímat a obhajovat jeho společenskou relevanci.

Snaha o čtenářskou přívětivost se konečně promítla i do zařazení orientujících obrázků umístěných na začátek každé části učebnice.

³ Redakce respektovala přání editorek a ponechala v knize některé jazykové jevy v podobě, která neodpovídá redakční praxi nakladatelství. Příkladem je časté nahrazení příčestí trpného přídavným jménem nebo ponechání některých novotvarů. Pozn. red.